

CONSTANTIN RĂDULESCU - MOTRU – PERSONALITATE MARCANTĂ A CULTURII ROMÂNEȘTI

CEZAR AVRAM*, MIHAELA BĂRBIERU**

Constantin Rădulescu-Motru a fost unul dintre cei mai importanți și prolifici oameni de știință români. Dimitrie Gusti îl caracteriza drept „simbol al înălțării națiunii prin creațiile superior-culturale, științifice și filosofice” și „ilustrație verificatoare a propriei sale teze metafizice a vocațiunii”¹. Societatea, după cum afirmă Motru, impunătoare figură a gândirii filosofice românești, preferă opera omului pentru a face „diferențierea și selecțiunea socială”². Academicianul, profesorul universitar, fondatorul Societății Române de Filozofie, editorul revistelor „Studii filozofice”, „Noua revistă română”, „Idea europeană”, „Revista de filozofie”, „Analele de filozofie”, filosoful și psihologul român a lăsat o operă impresionantă, cu multe elemente de originalitate. Abordarea teoriei culturii cu aplicații la specificul culturii naționale, precum și a personalismului energetic, într-o serie de studii de notorietate, i-a adus consacrarea sub „cupola nemuritorilor” – Academia Română.³ Opera sa s-a aflat sub lupa cercetătorilor, dar mai ales a criticilor unor corifei ai sociologiei, filosofiei și psihologiei din România și din străinătate. Despre originile sale și evoluția profesională au existat mai puține studii, deoarece omul Constantin Rădulescu-Motru a traversat două perioade distincte din istoria noastră națională: democrația și dictatura.

Constantin Rădulescu-Motru s-a născut în comuna Butoiești (sat Butoieștii de Sus), localitate situată în Lunca Motrului și așezată în partea de Răsărit a Plasei Motrul de Jos, județul Mehedinți, la 2 februarie 1868. Localitatea

---

* Prof. univ. dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor al Academiei Române”, din Craiova; e-mail: avramcezar@yahoo.com

** Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române, din Craiova; e-mail: miha_barbieru@yahoo.com.

¹ D. Gusti, „Răspuns la discursul de recepțiune al d-lui Motru la Academia Română, Andrei Bârseanu și Naționalismul”, Academia Română. Discursul de recepțiune LVIII, București, Cultura Națională, 1924, p. 31.

² C. Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, partea V, *Puterile sociale. Cultura și personalismul energetic*, București, Casa Școalelor, 1927, p. 46.

³ Vezi *Enciclopedia Universală Britanica*, volumul 13, București, Editura Litera, 2010, p. 29.

este atestată în 1777⁴, când Constantin Butoi și cetașii lui (moșneni) se judecau pentru hotarele moșiei Butoiești cu mănăstirea Gura Motrului. La aceeași dată, este menționată și casa căpitanului Ion Butoi și biserica ridicată de el „din temelii”. La începutul secolului al XIX-lea, localitatea s-a împărțit în Butoieștii de Sus și Butoieștii de Jos. Astfel, moșia din Butoieștii de Sus era megieșească, fiind stăpânită de-a valma de Doi moși mari și de Ioniță Istodor Butoi.⁵ Butoieștii de Jos era locuită de clăcași, moșia fiind stăpânită de mănăstirea Motru.⁶ În anul 1819, satul Butoiești era locuit de 9^{1/2} lude și 69 de familii (dintre care 9 de frunte, 15 de mijloc și 45 de coadă).⁷

Iubirea de neam și de țară, precum și scrierile sale privind locul și rolul românismului în formarea conștiinței naționale sunt strâns legate de mediul în care a crescut – familie, școală, colectivitate. „Vocațiunea mea de scriitor și profesor de filozofie o datoresc tradiției din familie... Fără aceastră tradiție, aș fi studiat matematicile, pentru care aveam o deosebită aplicație în clasele secundare”⁸, scria Rădulescu-Motru în autobiografia alcătuită la cererea lui Sextil Pușcariu, directorul revistei „Cultura”, din Cluj, publicată în Arhivele Olteniei.

Unul dintre întemeietorii comunei este considerat un anume Butoi, strămoș după mama și cel care a dat și denumirea comunei. Bunicul Ion Butoi a avut rangul de comis domnesc. Bunicul său după tată, Constandin, își are originea în Cărbuneștii Gorjului, fiind unul din pandurii lui Tudor Vladimirescu⁹. Despre frații Butoiești, din Stângăciaua din Față, ne vorbește și un document din septembrie 1778, iar zăpissul din 2 iulie 1780 îi menționează pe Ion, Constantin și Andrei Butoiești și pe Ișfan, fratele lui Preda Cepleanu și strămoșul Butoieștilor.¹⁰

Tatăl lui Rădulescu-Motru, Radu Popescu a fost secretarul lui Eufrosin Poteca. Acesta, văzând inteligența și dorința de cunoaștere a tânărului, îl va trimite

⁴ În documentul fiscal intitulat *Catastiv de conscripționul județului Mehedinți*, alcătuit la începutul anului 1727, satul Butoiești nu apare (SJAN Sibiu, fond Bruckenthal, EL, 1-5, nr. 209, ff. 1-131).

⁵ Ion Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, Editura Helios, 1999, p. 7.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Ioana Constantinescu, *Structuri socio-fiscale în județul Mehedinți după Catagrafia din decembrie 1819*, în „Mehedinți – istorie și cultură”, vol. I, Drobeta Turnu-Severin, 1978, p. 199.

⁸ *Rădulescu-Motru în autobiografie*, în „Arhivele Olteniei”, an III, 1924, nr. 14/iulie-august, p. 328.

⁹ După asasinarea lui Tudor Vladimirescu, Constandin nu s-a mai întors la Cărbunești de frica represaliilor, refugiindu-se la mănăstirea Gura Motrului. Aici a fost făcut preot de către egumenul Mănăstirii, cărturarul Eufrosin Poteca și trimis la Butoiești, unde își va întemeia familia. Pentru detalii, vezi și G. Vlădescu-Răcoasa, *Viața, personalitatea și opera prof. C. Rădulescu-Motru*, în „Omagiu Profesorului C. Rădulescu-Motru”, Societatea Română de Filosofie, București, 1932, p. 6.

¹⁰ În anul 1819, satul se va împărți în Butoieștii de Jos și Butoieștii de Sus, împărțire administrativă ce va exista până în anul 1950, când cele două localități se vor contopi sub numele de Butoiești, vezi Ileana Roman, Tudor Rățoi (coord.), *Dicționarul Enciclopedic al județului Mehedinți*, Drobeta Turnu Severin, Editura Prier, 2003, p. 76; Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Mehedinți*, București, Imprimeria Statului, 1868, pp. 477-478.

să facă studiile secundare la Liceul Sfântul-Sava din București. Primul profesor de filosofie din școlile românești, Eufrosin Poteca, îi va lăsa prin testament o bursă pentru studii în străinătate, facilitate ce nu va fi finalizată de către Radu Popescu, datorită piedicilor puse de Ministrul de Instrucție Publică din acea vreme.¹¹

Fiul său, Constantin, va fi înscris la școala primară din satul natal, avându-l învățător pe bătrânul Făiniș, fost călugăr la mănăstirea Gura Motrului. După un an petrecut la acest lăcaș de învățământ sătesc, tânărul Constantin Rădulescu va fi trimis să-și continue studiile la Institutul de băieți al lui Gustav Arnold, din Craiova. Acest profesor prusian, adus de boierul Filișanu pentru a-și educa și instrui fiul¹², fiind un pedagog de excepție, va introduce metode pedagogice moderne, care promovau respectarea individualității copilului, o noutate în școlile românești.

Însușirile intelectuale ale elevului Constantin Rădulescu l-au determinat pe profesorul Arnold „să-l desemneze drept premiant perpetuu”, cu toate că firea sa bolnăvicioasă îi pusese de multe ori probleme de frecvență școlară.¹³ Absolvind clasa a II-a gimnazială, elevul Motru va trece la liceul din Craiova, locuind până în clasa a VII-a la internatul Institutului Arnold. O serie de profesori, precum Scarlat Mateescu (matematică), părintele Brănescu (religie), Mihail Strajan (literatură), Mih Calloianu (științe), D. Constantinescu (matematici), au avut o influență importantă în pregătirea sa intelectuală. La vârsta de 17 ani, va termina liceul, înscriindu-se, în toamna aceluiași an (1885), la facultățile de Drept și de Litere și Filosofie ale Universității din București, ale căror cursuri le va frecventa în același timp. Tatăl său, mulțumit fiind de înscrierea la Drept, dar mai ales la Filosofie, îi spunea într-o scrisoare că însuși Eufrosin Poteca ar fi foarte mulțumit „văzând că filozofia lui atât de iubită va fi continuată de fiul fostului său secretar”¹⁴.

Seriozitatea, munca și inteligența tânărului student l-au remarcat încă din primul an, atrăgându-i atenția lui Titu Maiorescu, profesorul ce va deveni unul din mentorii săi. Cursurile lui Dumitrescu-Iași, ale lui V. Urechea, Hașdeu și Grigore Tocilescu de la Litere, precum și cursurile profesorilor Danielopol, A. Șendrea și N. Crățunescu de la Drept i-au suscitât interesul și i-au lăsat amprente vizibile în opera și creația sa științifică viitoare. Încă din anii studenției, a intrat în viața publică, luând

---

¹¹ Fiul lui Constandin, Radu, știa să citească și să scrie la vârsta de 8 ani. Cu voia tatălui său, Eufrosin Poteca îl va lua pe Radu la mănăstire, unde l-a făcut secretar personal și l-a trimis la Liceul Sfântul Sava, unde a absolvit clasa a VII-a. Neputând să-și continue studiile din motive pecuniare, s-a reîntors la Butoiești, unde va lua în arendă moșia familiei Poenaru de pe Gilort. Ulterior, se va însura cu una din fiicele Poenarilor, dedicându-se agriculturii. Din această căsătorie s-a născut Constantin, pe care tatăl său îl va înscrie la școala din sat cu numele de Rădulescu. În anul 1892, student fiind în Germania, Constantin Rădulescu își va adăuga și numele de Motru.

¹² Fiul lui Filișanu a murit la o vârstă tânără. Arnold Gustav, rămânând fără ocupație, va fi recomandat boierilor craioveni de către boierul Filișanu, care îi vor pune la dispoziție casele negustorului Proicea, unde va deschide institutul de băieți ce va funcționa mai mult de 3 decenii.

¹³ G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 8.

¹⁴ *Ibidem*.

parte la dezbaterile culturale, sociale și politice ale epocii – „Pe vremea mea domina pasiunea discuțiilor sociale. Era la modă socialismul”, mărturisește Rădulescu-Motru în interviul acordat unor ziariști ai revistei „Rampa”, din 13 aprilie 1928.¹⁵ Discuțiile din cercul de lectură „Unirea” cu Nicu Săveanu, Stavri Predescu, cu Bălănescu și alții l-au făcut să fie la curent cu mișcarea științifică a vremii, orientată către politicile sociale de stânga.

În anul 1888, după 3 ani de studii, își ia licența în Drept, iar în 1889, licența în Filozofie, cu lucrarea *Realitatea empirică și condițiunile cunoștinței*, teză de teorie a cunoștinței¹⁶. Despre lucrarea de licență la filosofie a profesorului Motru, Titu Maiorescu a făcut o serie de observații de substanță în raportul său, evidențiind „Deplina stăpânire a materiei, inteligența, împreunare a teoriei aprioristice cu rezultatele actuale ale științelor exacte pe temeiul ipotezei evoluțiunii, judecata conștiincioasă, sigură și independentă a autorului”¹⁷.

În vara lui 1889, îl va însoți pe Titu Maiorescu într-o instructivă călătorie în Europa Centrală, la Viena, München și în Elveția. În toamna aceluiași an, cu aspirațiile de viitor conturate, se va înscrie la École de Hautes Études din Paris. În capitala Franței, va rămâne un an în care va urma cursurile neurologului și filosofului materialist Jules Soury, psihologului Théodule Ribot de la Collège de France, ale lui Charcot la Salpêtrière, de la care va desprinde, în afară de importante cunoștințe în domeniu, și disciplina muncii de cercetare. Concomitent, va lucra în laboratorul de psihologie experimentală al profesorului H. Beaunis, unde i-a avut colegi pe psihologul și pedagogul Alfred Binet și pe Georges Dumas, viitorul profesor de la Sorbona.

La sugestia lui Jules Soury, în vara anul 1890, pleacă la München, unde îl va audia pe Carl Stumpf în vederea specializării în Psihologie. Se stabilește apoi la Leipzig, lucrând o perioadă de 3 ani în laboratorul lui Wilhelm Wundt¹⁸, timp în care își pregătește teza de doctor în filosofie. Aici, va frecventa nu numai cursurile¹⁹ lui Wundt, ci și pe ale lui Gustav Weigand, de care îl va lega o sinceră și îndelungată prietenie. În interviul acordat de către savant lui Sextil Pușcariu²⁰, Rădulescu-Motru

¹⁵ „Rampa”, an XIII/1928, nr. 3.068/13 aprilie.

¹⁶ Prelegerile lui Rădulescu-Motru, de la începutul deceniului doi al secolului trecut, aveau să se materializeze în cursul lui Nae Ionescu și apoi al profesorului Florian din deceniile 3 și 4 ale aceluiași secol, ținut la Facultatea de Filosofie a Universității din București.

¹⁷ În viziunea lui Titu Maiorescu, teza lui Motru era „una din cele mai bune lucrări de felul ei” (C. Rădulescu-Motru, *Realitatea empirică și condițiunile cunoștinței. Raportul prof. T. Maiorescu din fruntea lucrării*, București, Tipografia Academiei Române, Colaboratorii Români, 1989, p. 6).

¹⁸ Profesorul este cel care, prin personalitatea, opera și activitatea sa avea să influențeze creația științifică a academicianului Motru de mai târziu. În laboratorul lui Wundt „domnea un spirit foarte liberal”, fiecare elev având libertatea de a-și susține ideile (G. Vlădescu-Răcoasa, *art. cit.*, în „loc. cit.”, p. 10).

¹⁹ Fizică, chimie, fiziologie, matematici, psihiatrie, filologie română (*Rădulescu-Motru în autobiografie...*, p. 328).

²⁰ Este vorba de interviul menționat deja în text.

se confensa: „Lucrez ziua, mai ales dimineața. Și noaptea, când este urgență. Nu întrebunțez fișe. Înainte de a începe să scriu, mă documentez prin lecturile cele mai variate. De multe ori mi se întâmplă să deschid și cărți cu totul străine de materia ce voiesc să tratez. Nu odată, din asemenea cărți străine am primit inspirații fericite. Nu urmez o metodă propriu zisă, dar păstrez veșnic o atitudine de concentrație asupra subiectului ce studiez. Zi și noapte nu gândesc la altceva de cât la ce am de scris. După ce am tipărit însă lucrarea, m-am despărțit de ea defîniv. Nu mă recitesc, iar când mi se întâmplă să recitesc câte o pagină din cărțile publicate de mine, am aceeași impresie ca și cum aş citi pe un străin. Cu toate acestea nu mi-a semnalat încă nimeni o contradicție între cele ce am afirmat la diferite intervale”²¹. În continuare, „ca toți țărani români”, Motru era un optimist, mărturisind că deși a avut „momente de descurajare”, nu a trecut însă prin crize sufletești”. Optimismul său l-a ajutat să elaboreze ipoteza „personalismului energetic”²², după cum recunoștea în același interviu.

În laboratorul lui Wundt, Motru i-a avut colegi pe profesorul Titchener de la Universitatea New-York-eză Columbia, pe pedagogul și psihologul Ernest Meumann, pe profesorul Kiesow, pe profesorul Felix Krueger, ce-l va înlocui pe Wundt la Leipzig, pe alți oameni de știință, profesori și publiciști, precum și pe Raul Richte sau Oswald Külpe.²³

Formarea și pregătirea culturală, profesională, dar mai ales spirituală a lui Motru aveau să ia sfârșit o dată cu publicarea articolului *Causalitatea mecanică și fenomenele psihice* în revista „Convorbirile Literare” din anul 1933 și, desigur, o dată cu susținerea în vara aceluiași an a tezei de doctor în filosofie, intitulată *Zur Entwicklung von Kant's Theorie der Naturcausalität*.²⁴

În toamna anului 1893, Motru va părăsi Occidentul, reîntorcându-se în București, unde va fi numit judecător la Ocolul II. După câteva luni, în anul 1894, având susținerea lui Titu Maiorescu, va fi numit bibliotecar la Fundația Universitară Carol I, unde va activa până în ianuarie 1898. În perioada când a fost bibliotecar începe, de fapt, activitatea sa științifică și filosofică, publicând în revista „Convorbiri Literare” o serie de studii privitoare la problemele științei în filosofia contemporană și ale fazelor de criză științifică în epocă etc.²⁵

Activitatea didactică o va începe în mai 1897, când, la recomandarea Consiliului Facultății de Litere și Filozofie din București (4 aprilie), Ministerul

²¹ Rădulescu-Motru în *autobiografie...*, pp. 329-330.

²² *Ibidem*, p. 330.

²³ Asistentul profesorului Wundt, cu care Motru va lega o prietenie de durată.

²⁴ Teza a fost publicată în revista „Philosophische Studien”, an IX B., nr. 3-4/1893, condusă de Wundt.

²⁵ Odată cu apariția colecției *Studii filozofice* sunt oferite circuitului științific studiile *Valoarea Silogismului* (1897), *Problemele psihologiei* (1898), *Rolul Social al filosofiei* (1899) etc. (Vezi G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 12).

Instrucției îl va numi conferențiar de *Istoria filozofiei antice și e Estetică*, „cu un salariu lunar de 360 lei”²⁶. În aceeași perioadă, directorul Seminarului pedagogic universitar, C. Dumitrescu-Iași, îl va include în colectivul cadrelor didactice ca profesor. În decembrie 1898, la cererea universității bucureștene, ministerul va lua act de transformarea Conferinței de filozofie într-o catedră de Psihologie experimentală și de crearea unui laborator de psihologie. Catedra va deveni bugetară în 1900, an în care Motru va lua examenul de docență în Psihologie și Istoria filozofiei. Consiliul profesoral îl va recomanda pentru postul de profesor, fiind susținut de I. Bogdan, I. Crăciunescu, D. Onciul, C. Dumitrescu-Iași, I. Qutescu și N. Iorga. În iulie 1900, va fi numit agregat provizoriu, iar în decembrie 1901 definitiv, urmând să fie numit pe postul de profesor definitiv la 20 aprilie 1904.²⁷

În anul 1909, odată cu reorganizarea Secției de Filosofie a Facultății de Litere și Filosofie din București, Rădulescu-Motru va deveni titularul Catedrei de Psihologie, Logică și Teoria Cunoștinței.²⁸ Multe personalități din mediul academic românesc au apreciat cultura, caracterul și activitatea profesorului, considerându-l animatorul principal al întregii activități filosofice din prima jumătate a secolului al XX-lea din țara noastră, „realizatorul incontestabil al filosofiei naționale”²⁹. Concepția filosofică a lui Rădulescu Motru este cunoscută și sub denumirea de *personalism energetic*, „o gândire originală, plină de interes și înobilată de o reală valoare etică”³⁰. În studiile sale, profesorul Motru a evidențiat rolul social al filosofiei, reușind să construiască un sistem bazat pe știință, o filosofie militantă datorită aplicațiilor și legăturilor cu realitățile românești. Rădulescu-Motru considera că „istoria filosofiei este istoria perfecționării idealurilor românești pe baza

²⁶ Marin Popescu Spineni, *Contribuții la istoria învățământului superior. Facultatea de Filosofie și Litere din București*, București, Cultura Națională, 1928, p. 27.

²⁷ G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 12.

²⁸ C. Georgiade, fost student al profesorului, îl elogiază într-o cronică culturală din *Convorbiri Literare*, notând „din noianul amintirilor mele universitare imaginea primului meu profesor de filosofie se desprinde mai luminoasă și stăruitoare... Figura sa imobilă, închegată din linii mari severe, are ceva din structura marmorei tăcute și este plină de o noblețe care nu are nimic pontific, nimic solemn... mă surprindea contrastul expresiunii lor cu seriozitatea care radia din întreaga sa ființă... Deși nu are ascendentul datorit unei aluri doctorale sau sugestiunilor verbale, dânsul este tipul adevăratului magistru prin anumite însușiri, care definesc personalitatea sa sufletească și care ies de minune în relief în raporturile sale cu studenții” (C. Georgiade, *Rădulescu-Motru ca profesor și om de știință*, în „Convorbiri Literare”, an LVII/1925, iulie-august, pp. 571-572). Calitățile academicianului C. Rădulescu Motru sunt elogiate și de profesorii Ioan Petrovici (*Amintiri universitare*, Alcalay & Company, p. 67) și Dimitrie Gusti (*Academia Română, Discursuri de recepțiune*, LVIII, București, Cultura Națională, 1924, p. 34), care afirmă că profesorul „va rămâne una din figurile cele mai impunătoare și mai proeminente, mai iubite și maienerate”... fiind „exemplul cel mai viu și mai instructiv al datoriei, naturaleței, al gândirii sigure, liniștite și senine” (*Academia Română, Discursuri de recepțiune...*, pp. 34-35).

²⁹ G. Vlădescu-Răcoasa, *Gândirea filosofică și societatea românească*, în „Adevărul”, an XLII, 1929, 18 ianuarie, nr. 13828.

³⁰ *Ibidem*.

cuceririlor făcute de știință, iar studiul filosofiei” reprezintă o primă „închegare” a unei conștiințe sociale de viitor.³¹ Valoarea individualității în mijlocul universului uniform îl determina pe profesor să lege „această individualitate cu viața universală eternă”³². Noțiunile de bază ale concepției filosofice ale academicianului Motru sunt „acelea de energie și personalitate, îmbinate și armonizate cu ajutorul noțiunilor de cultură, de caracter și de vocație”³³. În lucrarea sa *Elemente de Metafizică*, profesorul considera energia drept o unitate „de actualizare spre care se dirijează toată desfășurarea energiei din natură”³⁴. Rădulescu-Motru afirmă³⁵ că prima lui contribuție originală la știința filosofiei se regăsește în teza de doctorat, ale căror idei aveau să fie continuate în lucrarea *Elemente de Metafizică*, publicată în 1912, la București.³⁶ O serie de articole pe care Motru le va publica în ziarul „Epoca”, al lui N. Gr. Filipescu și G. Panu, vor apărea în anul 1904, la Editura Socec, într-o carte intitulată *Cultura Română și politicianismul*.

În lucrările sale, profesorul Motru argumentează că filosofia completează „și nu dușmănește știința”³⁷.

Înțelegerea științifică pentru problemele sociologice explică interesul lui Motru pentru „chestiunile sociale ale țării mele”³⁸. Activitatea sa ca organizator, ca publicist și, nu în ultimul rând, ca om politic și cetățean cu dragoste de țară reprezintă o confirmare a tezei sale asupra vocației. Ca director și inspector general al învățământului secundar și superior (1906-1907), ca întemeietor și director al *Noii Reviste Române* (1900-1902, 1908-1916), ca editor al colecției *Studii Filosofice* (1897-1916), devenită apoi *Revista de Filosofie* (1919-1946), ca fondator al *Societății de Studii Filosofice* (1910), devenită *Societatea Română de Filosofie*, ca îndrumător al *Ideei europene* (1919-1928), ca unul dintre directorii *Revistei de psihologie practică* (1931), ca redactor sau membru de onoare în colegiile revistelor *Albina* (1897-1916, 1922-1928), *Convorbiri Didactice* (1895-1901, 1904-1906),

³¹ C. Rădulescu Motru, *Rolul social al filosofiei*, în „Studii filosofice”, anul III, 1899, București, Socec, pp. 155-156.

³² *Ibidem*, p. 161.

³³ C. Rădulescu Motru, *Știință și energie*, București, Alcalay, p. 21.

³⁴ *Idem*, *Elemente de Metafizică*, București, 1912, p. 225.

³⁵ În interviul acordat lui Sextil Pușcariu.

³⁶ Un extras al acestui studiu a fost publicat și în „Revue de Metaphysique et Morale” din Paris.

³⁷ Ideile cuprinse în lucrările sale – *Știință și energie*, *Cultura românească și politicianismul*, *Puterea suflătească*, *Problemele psihologiei*, *Elemente de metafizică*, *Cursul de psihologie*, *Personalismul energetic*, *Vocația*, *Elementele de Psihologie* – le regăsim într-o formă condensată în articolul *Învățământul filosofic în România*, inserat în „Convorbiri literare” din 1 ianuarie 1931, unde Motru argumentează că filosofia nu poate fi despărțită de știință.

³⁸ *Rădulescu-Motru în autobiografie*, în „Arhivele Olteniei”, an III, 1924, nr. 14/iulie-august, p. 328.

Liga Română (1896-1900)³⁹, a revistei *Pagini agricole și sociale* (1924-1930) etc.⁴⁰ și, nu în ultimul rând, ale celor peste 450 de cărți, studii, articole și comunicări⁴¹, Rădulescu a reprezentat fermentul noului în știința românească. Despre activitatea științifică a lui Rădulescu-Motru s-au scris studii, articole, recenzii și notițe critice în diferite reviste și lucrări științifice.⁴²

Pasiunea pentru știință nu l-a îndepărtat pe Rădulescu-Motru de acțiunea socială și politică. Activitatea politică o începe în anul 1904, când se înscrie în Partidul Conservator, condus de Titu Maiorescu. În anul 1906, când are loc dizidența din PC, acesta va merge cu Take Ionescu, căruia îi va rămâne devotat și îi va purta un respect profund.⁴³ În timpul războiului de întregire, Motru, din cauza soției sale bolnave, va rămâne în București. Trupele de ocupație îl vor deporta în Bulgaria, în lagărul din satul Trojan, unde erau deținuți și alți fruntași ai vieții culturale românești, printre care și Constantin Graur, directorul ziarului *Adevărul*.⁴⁴ Rămâne în Partidul Conservator până la dezmembrarea acestuia, o dată cu moartea lui Marghiloman din anul 1924. A fost senator de Mehedinți în Parlamentul de la Iași al guvernului Marghiloman, votând contra Tratatului de Pace de la Buftea-București și contra judecății guvernului Brătianu de către Cameră și Senat, „și nu de membrii Curții de Casație”. Activează în Partidul Poporului (Averescu), fiind senator din partea acestuia în Parlamentul din anul 1927. Din motive personale, părăsește partidul lui Averescu. În broșura „Țărănismul, un suflet și o politică”, propune schimbarea denumirii Partidului Conservator Progresist în Partid Țărănist-Conservator. În noiembrie 1928, conform gândirii sale politice, se înscrie în Partidul Național-Țărănesc, fiind ales senator de Mehedinți în Parlamentul guvernelor Maniu și Mironescu. Ține discursuri bazate pe logică, seriozitate și idei, susținând reforma administrativă, legea învățământului etc. Se remarcă prin cuvântările sale, lipsite de atacuri personale și de banalitățile obișnuite pentru parlamentarii fără pregătire culturală și experiență politică. Rădulescu-Motru a fost președintele Comitetului de Studii al Partidului Național Țărănesc, un lider cu autoritate și experiență al parlamentarilor partidului lui Maniu. Academicianul Rădulescu-Motru, într-o serie de studii, a analizat politicianismul român imoral, corupt și ocult, pe care l-a definit

³⁹ Revista Ligii pentru unitate culturală a tuturor românilor.

⁴⁰ Rădulescu-Motru a făcut parte din comitetul de conducere al revistei *Journal Psychologie normale et pathologique*, ce apărea la Paris sub conducerea lui Pierre Janet și Georges Dumas, a fost colaborator al revistei *Revue de Metaphysique et de Morale*, a făcut parte din comitetul de redacție al revistei „Forum Philosophicum”, editată de Raymond Schmidt la Leipzig.

⁴¹ Un număr de 61 de studii de metafizică, psihologie, logică, pedagogie, sociologie, 32 de studii politice, culturale și sociale, 240 de articole de cultură socială și politică, 11 discursuri și rapoarte făcute la Academia Română, 11 notițe introductive și prefețe, două opere literare (piese de teatru, dramă și comedie), 15 articole diverse etc.

⁴² Circa 181 de scrieri despre Rădulescu-Motru.

⁴³ „O inteligență vastă, un talent oratoric extraordinar, o pasiune de luptător, o ambiție de cuceritor” afirma Rădulescu-Motru în interviul acordat revistei „Rampa” din 13 aprilie 1928.

⁴⁴ Vezi G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 30.

ca „un gen de activitate politică prin care câțiva dintre cetățenii unui Stat tind și uneori reușesc să transforme instituțiile și serviciile publice din mijloace pentru realizarea binelui public, cum ele ar trebui să fie, în mijloace pentru realizarea intereselor personale”⁴⁵. În același timp, profesorul a devenit teoreticianul unei filosofii științifice a naționalismului, militând pentru așezarea politicii pe știință, „punându-se știința la baza naționalismului, conducerea acestuia trebuind să se conformeze organizării muncii științifice. Ea trebuie să treacă din mâna individului în mâna asociațiilor sau instituțiilor. Pe viitor cultivarea naționalismului o are Statul prin instituțiile sale științifice”⁴⁶.

Motru a adus maturitate în gândirea științifică și filosofică, în schimb în viața politică influența sa a fost restrânsă și din cauza faptului că nu a cedat prejudecăților unei societăți superficiale. Standardul său moral nu a putut fi deturnat de onoruri, situații și vicisitudinile politicianismului românesc al epocii. Concepția sa despre rolul relativ al partidelor și al politicienilor în complexul vieții sociale și naționale explică trecerea sa prin diferite partide. Academicianul recomandă țării românești un socialism și o mișcare socialistă puternică, prezentând, în scrierile sale, socialismul constructiv-german, care se baza pe organizarea științifică a muncii și pe drepturile muncitorimii. „Întărirea statului român nu poate veni decât prin trezirea conștiinței în clasele muncitoare și aceasta nu se poate decât mergând alături de socialismul german” – afirma Motru în articolul *Încotro merge Germania de azi?*, publicat în anul 1922.⁴⁷ Motru aparține și publicisticii de epocă prin articolele inserate în diferite ziare și reviste precum și prin calitatea de editor și conducător al unor periodice și cotidiene românești și străine.

Savantul a luat parte și la polemica de notorietate în epocă dintre Titu Maiorescu și Dobrogeanu-Gherea, asupra artei și idealurilor sociale.

În multipla sa activitate, prin cele două piese de teatru, *Domnul Luca*⁴⁸ și *Păr de lup*⁴⁹, al căror autor a fost, Motru își înscrie numele printre dramaturgii români. Cele două piese au fost prezentate de mai multe ori, atât pe scena teatrului național, când director era Pompiliu Eliade, a Teatrului Mic din București, cât și pe scenele teatrelor de provincie Iași, Galați, Brăila etc.

În perioada guvernului Marghiloman, din anul 1918, pentru scurtă vreme, Rădulescu-Motru a fost director delegat al Teatrului Național din București. În perioada interbelică, datorită abilităților sale de om de știință, dar și de om politic, a făcut parte din diferite consilii superioare ale administrației publice, precum Consiliul permanent al

---

⁴⁵ C. Rădulescu-Motru, *Cultura română și Politicianismul*, București, 1904, Socec, p. III.

⁴⁶ Idem, *Andrei Bârseanu și Naționalismul. Discurs de recepție la Academia Română*, București, Cultura Națională, 194, pp. 18-19.

⁴⁷ Idem, *Încotro merge Germania de azi?*, București, Reforma Socială, 1922, p. 40.

⁴⁸ *Domnul Luca. Comedie într-un act*, în „Supliment la Noua Revistă Română”, vol. VII, 1910, nr. 24, 4 aprilie.

⁴⁹ *Păr de lup. Dramă în 4 acte*, București, Librăria Universală Leon Alcalay.

instrucției publice, Consiliul superior al penitenciarelor, Consiliul superior al Casei pensiilor, Consiliul de administrație al Casei de credit și ajutor a Corpului didactic etc. O lungă perioadă de timp a făcut parte din Senatul Universității București.

În activitatea sa, Academicianul a prezentat o înțelegere obiectivă, precum și un respect față de oameni și ideile lor, fiind de fapt un animator și un realizator de forță. Exemplu de „echilibru și rânduială”, a avut o viață de familie și de muncă ordonată și sistematică.⁵⁰ În fiecare an, în primăvară și vară, se ocupa de muncile agricole pe proprietatea sa din comuna Butoiești. Această proprietate, rămasă în familie încă de la începutul secolului al XVIII-lea, cu o întindere de circa 100 de hectare, era plantată cu vii, porumb și grâu, având un conac în stilul vechilor cule oltenești. Proprietatea îi dădea independența materială, dar și vigoarea omului cu ocupație alternativă. Multe din observațiile inserate în scrierile sale asupra psihologiei țăranului român, în special, și a românului, în general, sunt culese din mijlocul țăranilor din localitatea Butoiești.

În ansamblu, viața și opera lui C. Rădulescu-Motru, nepotul pandurului Constandin, din Cărbuneștii Gorjului, reprezintă o expresie a energiei românești, a vocației iubirii de neam și de locurile copilăriei. El însuși, în autobiografia apărută în „Arhivele Olteniei” din anul 1924, se consideră un „optimist înăscut, deși am avut multe momente de descurajare și am scris poate cele mai severe aprecieri asupra timpului în care am trăit”⁵¹.

Respectul pentru demnitatea ființei umane și cel acordat științei i-au permis o viziune asupra viitorului strâns legat de ființa și aspirațiile națiunii și colectivității românești. În felul cugetătorilor antici, această savant a făcut din personalitatea energetică omenească un ideal, din gândire un cult și din adevăr o preocupare constantă a activității sale intelectuale și sociale.⁵²

Prin creația sa culturală, Constantin Rădulescu-Motru a dovedit înțelegerea deplină a procesului de formare a ideii de *personalitate*, respectul omului în sine, al libertăților „sacrosancte înscrise în Constituție”, al necesității construirii unui sistem filosofic unitar și consecvent. Preocupat de ideile personalizării vieții sufletești, savantul s-a ocupat de fenomenul vocației, reușind să verifice în viața profesională faptul că fără vocație, creația nu este posibilă. Preocupat de „vicierea vieții sociale”, a vorbit în scrierile sale de problemele culturii în legătură cu viața românească, biciuind deformările sufletești și promovând tradiționalismul.⁵³

⁵⁰ Lucra în bibliotecă dimineața, între orele 5-12, cel puțin 5 ore, după-amiază fiind rezervată ocupațiilor de profesor, om politic și membru al diferitelor organizații și instituții (G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 34).

⁵¹ *Rădulescu-Motru în autobiografie*, în „Arhivele Olteniei”, an III, 1924, nr. 14/iulie-august, p. 330.

⁵² Vezi G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 35.

⁵³ Vezi I. Brucăr, *C. R. Motru metafizician*, în *Omagiu profesorului C. Rădulescu-Motru*, București, Atelierele grafice Bucovina, 1932, p. 160.

Rădulescu-Motru rămâne, prin activitatea și mai ales prin scrierile sale, o marcantă personalitate a culturii românești și universale.

CONSTANTIN RĂDULESCU - MOTRU – REMARKABLE PERSONALITY OF ROMANIAN CULTURE

(Abstract)

The authors aim at depicting the evolution of the academician Rădulescu Motru „a symbol of national progress through superior, cultural, scientific and philosophical creations” focusing on the moral traits of „this man who cherished his nation and homeland”, as well as on his social and political action. The illustriousness of this personality spanning two distinct periods of our national history led to his ascent to „the dome of the immortals” – the Romanian Academy. Not many studies have been carried out about his origins and professional evolution, though his work has constantly been in the focus of the researchers and critics, of the leading representatives of sociology, philosophy and psychology in Romania and abroad.

Keyword: psychology, philosophy, sociology, personality, academician.